

Nacka ström till Hästhagen

En av Nacka kommuns kulturpromenader som även går förbi berget Nacken som gett kommunen dess namn. En varierande mix av kultur, historia, natur och vackra vyer.

Sevärdheter:

Nedre kvarn

Den stora vitputsade kvarnbyggnaden byggdes 1873 som en sista satsning på kvarnverksamheten. I den installerades en modern vattenturbin som ersatte de gamla trævattenhjulen. Den nya kvarnen hade också en ångmaskin som kunde användas vid vattenbrist. Anläggningen blev dock snabbt omodern, redan på 1890-talet konkurrerades den ut av de stora ångkvarnarna vid Stockholms inlopp. De gamla kvarnvattenhjulen av trä lever kvar i Nackas kommunvapen.

Mellankvarn och Gustav Vasas hammarsmedja

Byggnadsmiljön vid Nacka ströms utlopp i Järlasjön präglas främst av 1700- och 1800-talets kvarnverksamhet. Det faluröda hus med halvrunda fönster på gaveln är Mellankvarn som byggdes 1842. Längs byggnadens östra långsida går en murad vattenränna som användes för att leda vatten från kvarndammen. Även rännan är från 1840-talet. På 1870-talet togs hjulhuset bort

och Mellankvarn byggdes om till ett stall för sex hästar. Söder om huset ligger en dammlucka. Här låg den hammarsmedja som Gustav Vasa grundade på 1550-talet. I smedjan tillverkades bland annat byggnadssmide, lås, hackor, hästskor, kättingar, fångkedjor och rustningar av tyska och svenska smeder. Redan på 1560-talet utökades anläggningen med en krutkvarn och 1589 fanns tre krutkvarnar i dalgången. Samtidigt byggdes ett kopparslageri och två mjölkvarnar. Vid 1500-talets slut arbetade omkring 50 personer vid Nackaåns industrier.

Nacka gårds ladugård och mässingsbruket

Den timrade byggnaden med vällingklocka på gaveln byggdes som ladugård för Nacka gård 1881. 1625–1723 låg ett mässingsbruk här, grundlagt av holländarna Abraham Werden och Abraham Melis. Bruket hade svårigheter redan från början. År 1636 ingrep industri och finansmannen Louis de Geer och verksamheten kunde fortsätta.

Huvudprodukten var mässingstråd. År 1695 köptes verksamheten av Abel Reenstierna. När det Stora Nordiska kriget bröt ut 1700 började bruket tillverka knappar och spännen till den karolinska armén. Men problemen fortsatte och 1704 tog riksbanken över anläggningen.

Nacka gård

Nacka gård omnämns i skriftliga källor från år 1505. Gården hade ett skyddat läge i dalgången vid Nackaån. På grund av tillgången på vattenkraft och goda transportmöjligheter omvandlade Gustav Vasa platsen till ett järnbruk på 1550-talet. Till bruket hörde även en sjökrog, ett kapell samt odlingsmarker och skogar. Bruket var

det första större området med namnet Nacka och början på det som på 1880-talet blev Nacka kommun. Nacka gårds nuvarande huvudbyggnad byggdes 1874 samtidigt som en ny kvarnbyggnad uppfördes vid det nedre fallet (det vitputsade huset med skorsten). Det timrade och panelklädda huset lär vara byggt på källaren till en äldre gårdsbyggnad och präglas av 1800-talets snickarglädje.

Rättarens stuga

Det faluröda huset var tidigare rättarbostad under Nacka gård. Huset är en parstuga, en större stugtyp som passade en rättare som var arbetsledare på jordbruket. Byggnaden har en ålderdomlig stil med små fönster och timrade väggar.

Nacka gamla kyrkogård

På medeltiden tillhörde området kring Nacka ström Brännkyrka socken, vilket innebar att människorna som bodde här hade lång väg till kyrkan. Så småningom byggdes ett kapell vid Danvikens hospital. Med etableringen av mässingsbruket på 1620-talet ökade befolkningen till över 100 personer och Nacka ström behövde ett eget kapell. Det finns uppgifter om ett kapell i Nacka på 1640-talet. Vid "Proste-ting" 1689 förklarade bruksförvaltaren Abraham Ernst att han var villig att bygga en ny kyrka och 1695-97 uppfördes en enkel timrad korskyrka. Byggnaden revs 1902, kort efter byggandet av Nackas nuvarande kyrka vid Finntorp. Gravplatserna fördelades på gårdar och torp i församlingen, till dessa hörde även gårdarna i södra Nacka, till exempel Fisksätra och Skogsö. På kyrkogården begravdes också

flyktingar från Åland, främst barn, som kom till Sverige av rädsla för ryssarna som ockuperade Åland och Finland 1713–21.

Stengärdet

På västra sidan av Källtorpssjön ligger gammal odlingsmark som tillhört Nacka bruk. Den stenrika terrängen kan ha gett platsen namnet Stengärdet. Gärdet omges av en 600 meter lång stenmur som skulle hålla boskapen som betade i skogen borta från odlingsmarken. Muren är hög och enligt sägnen uppförd av ryska krigsfångar på 1700-talet. Det man vet är att det på den tiden infördes bestämmelser om att gårdsgårdar av trä skulle ersättas av stenmurar för att spara skogen. Skogen behövdes till bruksnäringen som hade stort behov av ved.

Hästhagen, Källtorpssjön

Stora gräsytor gör det perfekt för den sandkänsliga eller den som gillar att känna grässtråna kittlas mellan tårna. Källtorpssjön är varm och barnvänlig. Det finns badbrygga, toalett och café.

Utsiktsvägen

Här blickar man ut över Hästhagen, Erstagården och Järsla sjö. Att vägen fått namnet Utsiktsvägen är ju passande.

Hästhagen och Erstagården

Namnet antyder att villaområdet Hästhagen tidigare var jordbruksmark. Torpet Lerboda som hörde till Nacka bruk låg här 1673. Från mitten av 1700-talet kallades torpet Hästhagen. Hästhagens omvandling till villaområde påbörjades 1925. Bryggaren Otto Emil Neumüller som ägde Hästhagen sedan 1902, blev på grund av lågkonjunkturen efter första världskriget tvungen att sälja marken. Hästhagen styckades upp för egnahemsbebyggelse. Många köpare byggde husen själva efter typritningar och med enkla material. Man kan se typhus från 1920-talet med brutna tak och 1930-talshus i stramare funkisstil. Neumüllers egen villa från 1906, som hade ersatt torpet, såldes 1935 till Ersta Diakonisällskap som omvandlade stället till vårdhemmet Erstagården. Den välbevarade herrgårdsliknande villan i jugendbarockstil är ritad av arkitekten Edward Bernhard. Han har också ritat bland annat flera varuhus i Stockholm, till exempel Åhléns varuhus vid Skanstull.

Kvarngården

Områdets äldsta hus är kvarngården från 1787. Det timrade huset står delvis på en "hwälf d källare" (valvformig), enligt en beskrivning från år 1800. Huset var en flygel

till en större huvudbyggnad som brann ner 1940. På kvarngården bodde kvarnens mjölnare och arbetare. De två nedre vattenfallen i ån användes för att driva mjölkvarnar redan på 1500-talet. Mjölet transporterades över sjöarna till bagarna i Stockholm.

Trippa

www.trippa.se
